

גלגל הזמן או PAST - PRESENT-TENSE...

משפ. כהן - כתבה ותיעדה אלישבע רוזנבוים

כשהייתי קטנה חשבתי שהשואה הייתה פעם, לפני יובלות. כמו התנ"ך, חורבן הבית הראשון והשני ויוון העתיקה וכל ההיסטוריה. "יובלות" היה בשבילי מושג שמשמעו: מזמן. לפני המו
ן זמן, אפילו לפני שנולדתי. וכל מה שהיה לפני שנולדתי היה שייך לפעם וללפני המון זמן.

גדלתי מאז. וככל שגדלתי והתבגרתי קבלתי פרופורציות לגבי משכי זמן. למרות זאת או
דווקא משום כך, מדי פעם הרגשתי את העבר הרחוק הזה הרבה יותר קרוב אלי.

ידעתי שההורים של אמא שלי נספו בשואה ושאני, הבת הראשונה שאמא ילדה, קרויה על
שם אמא שלה: אלסבט. הכרתי את סבתא אלסבט רק מתמונות באלבום ומספורים של אמא.

אלסבט ואמא הקטנה

כשהבת שלי, גפן, היתה בת 23 הגיע אלי ברשת אילן יוחסין ענף מקרוב רחוק של אמא. היו
הוראות כיצד לעבוד עם האתר ונאמר שם ללחוץ על שם ואז ייפתחו מראי מקום למסמכים
הקשורים אליו. מטבע הדברים בחרתי לקרוא על אלסבט סבתי שעל שמה אני קרויה.
להפתעתי, פשוט משום שעד אז זה לא העסיק אותי אף פעם, גיליתי שהיא הגיעה למחנה
הריכוז כשהייתה בערך בגילי באותה עת. ואמא, אז, בעלותה ארצה לבדה, הייתה בת 23,

בגילה של גפן. צירוף המקרים הזה המחיש לי את המצב של שתיהן אז ובאחת קרב אותי אל סבתי שהייתה שם, רחוקה מביתה הצעירה שנמצאת לבד בארץ חדשה, רחוקה וקשה.

לפני כחודש נסעתי לבקר בגרמניה. הייתי בברלין עם אחת מאחיותי. הייתה לנו הזדמנות לבקר לראשונה בלייפציג, העיר שבה גדלה והתבגרה אמא, עד עלותה ארצה בסוף 1938. (היא הגיעה לארץ בדיוק בליל הבדולח) ידעתי מסיפורה שהם גרו בבית הקהילה היהודית שהקצתה להם דירה בבית הזה, היות וסבי היה רב הקהילה.

. סבא שלי, גוסטב יצחק כהן בעת הסמכתו לרב.

חיפשנו ומצאנו את בית הקהילה. זה היה ביום שישי בצהריים. צלצלנו בפעמוני הדירות למטה

הנה אנחנו מצלצלים

עד שמאחת מהן הייתה תשובה ונכנסנו.

היו שם נשים, כולן יוצאות ארצות חבר העמים, שהיו עסוקות בהכנת קבלת השבת שתתקיים שם בעוד כמה שעות. הן הזמינו אותנו לשבת ולאכול איתן וספרו מה קורה בקהילה ואנחנו ספרנו למה הגענו ומאיפה. הם הראו לנו את המקום. הסתובבנו בחדרים שבהם הסתובבה אמה כפעוטה וכילדה וכנערה. וכל הזמן ראיתי את הדברים כאילו בעיניה וידעתי שלא אוכל כבר לספר לה שהייתי ממש בתוך הבית שלה.

שלושת ילדי משפחת כהן בביתם

המארחים הביאו אותנו לחדר המזכירה ואמרו שממנה נוכל לקבל יותר מידע.

הצגתי אותנו כנכדותיו של מי שהיה רב הקהילה עד מלחמת העולם השנייה. היא בקשה לדעת את שמו, נגשה אל ארון מגירות, בדומה לאלו שבספרייה הלאומית והתחילה להוציא כרטיסים, כרטיסי חבר קהילה. מצאנו את הכרטיסים של המשפחה: סבא וסבתא שלנו ואח אחות של אמה. בכל כרטיס כתוב השם, שנת הלידה, מקצוע, כתובת מגורים... "רגע, הם גרו כאן, ממש בבית הזה!" אמרה המזכירה. "כן, אמה ספרה לנו, לכן הגענו דווקא הנה.. עכשיו גם היינו בטוחות שזה באמת הבית שחיפשנו."

המזכירה מחפשת בכרטיסת ואני מחכה בסקרנות

המזכירה צילמה עבורנו את הכרטיסים.

הכרטיס של אלטבט

היא נתנה לנו תמונה של בית הכנסת שנהרס והוצת בליל הבדולח ותמונה של האנדרטה שהקימו על חורבותיו. (אחר כך גם נסענו לשם וראינו במו עינינו).

The synagogue

בית הכנסת

The memorial

אתר הזיכרון איפה
שעמד בית הכנסת

אתר

הזכרון

היא גם נתנה לנו במתנה ספר שהקהילה הוציאה לפני שנה על הנספים שלא זכו לקבר. והראתה לי איפה כתוב על סבא שלנו. רציתי לראות מה כתבו על אלסבט, חיפשתי אבל לא מצאתי את שמה בספר. שאלתי את המזכירה מדוע לא כתבו גם עליה. והיא ענתה להפתעתי, שהיא כנראה נצלה. אמרתי שלא יכול להיות, אני, הרי קרויה על שמה, משום שנספתה. עם הידיעה הזו חיה אמא כל חייה הארוכים. היא לא היססה והרימה טלפון למחברת הספר וזו טענה שהיא אכן ניצלה וחיה עד 1960 (!) ב 1960 אפילו הנכדה הצעירה ביותר שלה הייתה כבר בת חמש והיו לה 7 נכדים...

שאלתי שאלות מתבקשות אבל לא היו לה תשובות. היא הבטיחה לשלוח לי את המסמכים שעל פיהם הגיעו למסקנות.

ישנם אצלי מכתבים רבים שאמא שלי קבלה מהוריה.

חנה יקרה, היום בא מתבק דסכונן רחמינו לילך להחזיק אותך זה פעמיים
 וקבלת אור מחבני ימים אחדים אחרת/א. ע"כ נחמיט בלא לקי. וגם יגזע קאנדי
 רב מאורי. האמיט מחוייט צון, האל איון נראה, השולט אפלי; אחד גילע יורב זוט
 לא, הסדר סודר, אי אפריל איז ~~הוא~~ לחי: אל דעת ונא לילג בחבר ולפולת למה
 דמק. מייט פני אף-אין נא, להוויג איך מקלמט אותך מחבט ליה אחת
 אל יחודק, לחחר בסמו. ^{מייט} אפולת אל ביה ספר חילאי פאנל דרך אפלי
 מאר ליכצן מחוייט למקלות כמו לתבט. ואם לא: גש מרן הארץ פגאת יעזור. מייט
 זיא אל חלק במחלה החודל יוני, וגם עת אל מאימה סיור גבול; גבוי ספר אלן
 ילמו אלן החמישה אור עברי על החלש, ג'קסט בראולין גאי, יורב נעים. ואל
 גש בוי ג'אבטי. למחייט אנחני על בגלרם ליקני חייט האלג בתל ע'לט. ואמא
 אומרת על הפרס אלן ואל פומאריש אלן ואל פאלריות אלן. אי נראה אור החנה!
 לצוד לעברה קבלין מחבט מע'נד קאלי. בארנד למה עמה באנבאן. נסעה באוירון
 נחוני, וגם פון על אמילסערט ונחמל זמני באוירון אחת היטן נסעה רייס אכצ
 מחבט ג'אבטי/קנבטי לעפיד ביה נחמל מאוד, ומקובט גבולם ללנין תצו במהרה
 אג' ותיו יחריף. ג'אבטי היטן אולס נפדרים. הא קובט ג'אבטי ואלנין ואלנין כמו
 אל לניט רביט. - מאר איה תגלי/קנבטי אילי ק'חייט ונלח אף בלשח הבאטי
 ג'אבטי ג'אבטי ב'אומערק ונחמל פס עמני, ולי עש מאיר'ס. בייט רביד יאך
 אל הספינה לנסע אל באוירון ולש חובים לחיור כמו ג'אבטי. ב'אבאליד מאוד
 דחייט זה ג'אבטי רייס מחנה (Amnagel) אולס לא יורדיט אינסעסן ביה. לט סנוור אלביט
 ילכו פה ע'ד לינין ג'אבטי ב'אומחנות החבלי. פה באמילסערט חיות לנין אפומים
 אל מחני ג'אבטי ב'אומערק, ולי אחת לנחם ב'אבאליד ב'אבאליד. ב'אבאליד מאוד
 אבלי/הצוריה. נלחמני ב'אבאליד למה פה למחמני, למה נכר באי, ג'אבטי מאוד, ואלנין למה
 בבית ספר. אם פגא דעת לשם אנתן נסעים איירט קבוי גש אור אלנין וביויים
 הנחייט נפיה אנתן ר'נו-איה - ב'אבאליד.

ב'אבאליד ר'נו וב'אבאליד ל'אבאליד
 אבליד.

המכתב היחידי בעברית (של התני"ך והסידור)

אפילו ממחנה ההסגר. דרך הצלב האדום. אלסבט ידעה היכן חיים שני ילדיה (הנותרים) בארץ. אז מה הספור אם היא באמת ניצלה? ואולי זו אישה אחרת בעלת אותו שם? ואם זו באמת היא האם איבדה את זיכרונה או את שפיותה אחרי מה שעברה? ואולי פשוט הייתה כלואה אחרי "מסך הברזל" ולא יכולה הייתה ליצור קשר עם ילדיה?

היום קבלתי מכתב ראשון מהמזכירה בליפיציג. היא כתבה שבגלל החגים והחופשות מתעכבת תשובתם והם יתפנו לכך בשבוע הבא. אני מחכה. כמה קרוב יכול פתאום להיות העבר.

*יכולתי לסיים ב"המשך יבוא". בדף העדות שמצאתי באתר "יד ושם", דף שמילאו אמא ואחיה כתוב במפורש שאין להם מושג, רק השערות "נשלחה למקום בלתי ידוע"

The form is titled 'Page of Testimony' and is used for documenting the fate of Jews who perished during the Holocaust. It contains the following information:

- Person 1:**
 - Name: WITTKOWER
 - Family name: COHN
 - Given name: ELSE
 - Birth date: 1903
 - Place of birth: BEALIN
 - Country: GERMANY
 - Region: PRUSIA
 - Number of children: 3
 - Address: WITTKOWER
 - Date of death: 1943
 - Place of death: WITTKOWER
- Person 2:**
 - Name: WITTKOWER
 - Family name: BLUM
 - Given name: BEATA
 - Birth date: 1916
 - Place of birth: WITTKOWER
 - Country: GERMANY
 - Region: PRUSIA
 - Number of children: 3
 - Address: WITTKOWER
 - Date of death: 1943
 - Place of death: WITTKOWER

The form is signed by a witness at the bottom, with the text: "I, the undersigned, hereby declare that this testimony is correct to the best of my knowledge."

"נשלחה ל Wesrerborg ומשם למקום לא ידוע"

אבל בינתיים הגיעה גם תשובה.

You enquired about the fate of your grandmother Elsbeth Cohn. As far as I can tell this information came from the Website www.bundesarchiv.de/gedenkbuch. Most of this information on the fate of so many victims of the Nazi regime had appeared in book form about ten years ago. But this information is constantly updated and more information can now be found on the Internet. I looked it up today and it states that **your grandmother had migrated to Holland on 24th March 1939, and was deported to Auschwitz on 16th November 1943. She was declared dead three days later.**

It is always astounding how much detailed information has been kept by the Nazis. Yet there are still people who claim that the Holocaust never happened.

Liebe Elisheva,

Jetzt habe ich Frau Bertram konsultiert und kann Ihnen folgendes schreiben:

Der Grund, warum Elsbeth Esther Cohn nicht von Frau Bertram in das Leipziger Gedenkbuch aufgenommen wurde ist der, dass sie nicht das Gedenkblatt in der data base von Yad Vashem gefunden hat und auch nicht auf die Seite der niederlaendischen Datenbank

www.communityjoodsmonument.nl geschaut hat. Ich weiss nicht, wann und ob sie eine Neuauflage herausbringt. Es ist ja auch finanzielles Problem. Auf jeden Fall erscheint diese Information jetzt in der Datenbank des Gedenkbuches. Das Gedenkbuch digital finden Sie auf der homepage der Stadt Leipzig. Sie muessen nach dem "Gedenkbuch" suchen. Irgendwann wird es auch im Stadtgeschichtlichen Museum diese Datenbank geben.

Dokumente zu Frau Elsbeth Esther Cohn habe ich nicht gefunden. Da sollten Sie sich an das Saechsische Staatsarchiv in Leipzig ,an eine Frau Franke wenden. Dort gibt es auch Unterlagen zu verschiedenen juedischen Organisationen und Verbaenden, in denen Frau Cohn taetig war. Sie war eine sehr engagierte Persoenlichkeit, vor allem im sozialen Bereich.

Sie war Lehrerin und gesellschaftlich sehr aktiv .Fuer die Gemeinde arbeitete sie im Fuersorgeausschuss. Viele Jahre war sie Vorsitzende der Ortsgruppe Leipzig des Juedischen Frauenbundes und sorgte sich besonders um die Familien. Ausserdem war sie Vorstandsmitglied des Israelitischen Frauenvereins, des Israelitischen Wohltaeigkeitsvereins und der Juedischen Studentenhilfe, Mitglied des Lokalkomitees Leipzig des Hilfsvereins Israelitischer Gewerbetreibender. Ab und an hat sie ueber ihre Arbeit im Gemeindeblatt berichtet, zum Beispiel 1928 und 1934. Das Gemeindeblatt wird in der Deutschen Nationalbuecherei in Leipzig aufbewahrt.

Nachdem ihr Mann Gustav Cohn aus Buchenwald zurueckgekehrt war, konnte das Ehepaar im Maerz 1939 in die Niederlande emigrieren. Sie lebten in Amsterdam. 1940 wurde ihnen die deutsche Staatsangehoerigkeit

aberkannt. Seit 1942 waren sie im Lager Westerbork interniert und wurden am 16.11 1943.nach Auschwitz deportiert, wo beide 3 Tage spaeter ermordet wurden.

Im Staatsarchiv gibt es auch nicht wenige Akten zu Elsbeth und Gustav Cohn und bestimmt enthalten diese Akten auch Dokumente, die fuer Sie interessant sein koennten. Die Kontaktdaten des Staatsarchiv finden Sie in google.

Liebe Elisheva, vielen Dank fuer die netten Photos .Boleibe Sie gesund un munter und herzliche Gruesse an Ihre Schwester.

Ganz herzliche Gruesse

Kludia Krenn aus Leipzig

בקיזור, מעין טל"ח. ובכל זאת מחדש ומעניין.

מאז אני מוצאת עוד ועוד פרטים והעבר קם באיזה אופן לתחייה והופך לי להווה.